

המקור : "notes of Danish envoy" 1710-1711

סוג המקור : מסמך כלכלי – דו"ח דיפלומטי רשמי של ראש המשלחת הכלכלית של דנמרק, ג'סטוס גוליוס למלך דנמרק-נורווגיה בשנים 1710-1711.

למסמך כמוצג כדו"ח כלכלי שמוגש על ידי איש מקצוע (נספח) יש כמה **נקודות חוזק**.

האחת, זהו מסמך רשמי שמגיש נציג רשמי של ממשלת דנמרק לממשלתו ולכן ניתן להתייחס אליו כאל מסמך בעל אמינות גבוהה ויש להתייחס למידע שמציג כאל עובדות. נספח כלכלי אמור להיות אדם מקצועי ואמין שחושב, בודק ומבקר את הדברים שהוא כותב לפני שהוא שולח דו"ח לממשלתו, בידיעה שיש לדברים השלכות כלכליות, פוליטיות וחברתיות. השניה, דו"ח רשמי יכול מידע רב בהקשרים פוליטיים, כלכליים, חברתיים ותרבותיים – שמעשיר את הידע וההבנה של הקורא ביחס לתקופה. השלישית, דווקא משום האופי האישי של כתיבת הדו"ח הרשמי, הקורא מקבל מידע נסתר וחשוב על תהליכים שמתרחשים במדינה הנסקרת באופן לא רשמי: כמו עוצמת המנהיג וחולשותיו, המבנה הארגוני הלא פורמלי ותהליך קבלת ההחלטות הלא פורמלי, חלוקת העוצמה במדינה, השפעת התרבות על הפוליטיקה ועוד.

למסמך כלכלי שנכתב כדו"ח על ידי נספח כלכלי יש **נקודות חולשה**

ראשית, הדו"ח מתאר תופעות בהן הכותב משתף יותר מאשר מנתח תופעות בהן הכותב צופה. תיאור התופעה מזווית אישית יכולה להיות סובייקטיבית ומוטה. כזאת שמתארת את התופעה שבוחנת מתוך הסתכלות אישית המבוססת על עמדות אישיות, ניסיון חיים אישי, אידיאולוגיה וערכים אישיים, העדפות וחולשות אישיות. בהקשר זה, ניתוח התופעה יכול להיות מוטה ולא לשקף את המציאות האובייקטיבית. שנית, הסתכלות אישית יכולה להתעלם מהנושא המרכזי או לא לזהות אותו כלל. לדבר על הטפל ולא על העיקר. שלישית, זוית ההסתכלות צרה: זה אינו מסמך אקדמי, או מסמך משווה, שיכולים להעשיר את הידע בנתונים משווים ממקומות אחרים (רוסיה, בהשוואה ל...). רביעית, אין מקורות ואסמכתאות לביסוס הטיעונים העולים מהכתוב. הדו"ח אינו מציג גורמים או מסמכים נוספים שיכולים לחזק את הטיעונים שלו.

הרקע לכתיבת הדו"ח

בשנים 1710-1711, מתקיימת היערכות ל"מלחמת הצפון הגדולה" בין רוסיה ובנות בריתה לבין האימפריה הטורקית ובנות בריתה. פטר הגדול, הצאר הרוסי, מודע לכך שהוא לא יכול לפתוח חזית מלחמה שניה מול האימפריה העותמנית, בזמן שמנהל מלחמה עם השוודים בצפון והוא מנהל מגעים דיפלומטיים עם מדינות שונות: שולח שגריר עמוס מתנות יקרות לטורקיה כדי למנוע את המלחמה ולעצור את חידוש הקרבות, מנסה לנטרל את מאמצי צרפת, חאנות קרים ושוודיה להכניס את טורקיה למלחמה נגד רוסיה, ומחזק את קשריו עם ממלכת דנמרק-נורווגיה. ג'וס דנמרק-נורווגיה כשותפה פוליטית וכלכלית הוא כורח פוליטי-כלכלי.

הקשרים עם דנמרק החלו עם ברית סיוע הדדי משנת 1743, ברית שחודשה בשנים 1517-1506, שהתחזקה עם החתימה על חוזה מוז'איסק ב 1562 והגיעה לכדי ברית פוליטית צבאית של קואליציה שהתארגנה להילחם באימפריה השוודית והורכבה מרוסיה הצארית, דנמרק-נורווגיה, והאיחוד הפולני ליטאי. לדנמרק-נורווגיה היו אינטרסים גיאוגרפיים באזור והיא תכננה להרחיב את שטחה הטריטוריאלי לאחר ניצחון הקואליציה במלחמת הצפון הגדולה, לכן כבת ברית של רוסיה, היא פלשה דנמרק-נורווגיה לשוודיה ממערב,

בזמן שרוסיה פלשה אליה ממזרח. ניתן לצפות שבמסגרת הברית הפוליטית יגיעו נספחים כלכליים לרוסיה, ויעבירו מסרים בין שתי המדינות. כאן, הנספח הכלכלי הדני, ג'סטוס ג'וליוס, שולח דו"ח למלך דנמרק-נורווגיה בו הוא מתאר את רשמיו מסדרת פגישות שלו עם הצאר הרוסי, פטר הגדול.

מה ניתן ללמוד מהמסמך: אנתח מה המסמך מלמד, אבל לאור החסרונות שתיארתי למעלה, אבחן גם מה המידע החיוני החסר בו (ממקורות נוספים) ואשר לא ניתן ללמוד אותו מהמסמך.

ניתן ללמוד מהמסמך שהוודקה נתפסה ע"י הצאר כמנוע צמיחה כלכלי של רוסיה: הצאר הרוסי שלט על ייצור ושיווק הוודקה באופן מוחלט, שבא לידי ביטוי בכך שקבע מונופול פוליטי-כלכלי אישי שלו על ייצור ושיווק הוודקה: הוא היחיד שהעניק אישורים למכירת וודקה "only persons authorized by the Tsar have the right to keep taverns selling beer, wine, vodka..." בעלי הטברנות נאלצו להגיש דוחות לצאר על רכישות (שרכשו מחצר הצאר כדי לייצר את הוודקה) ועל הכנסות ולשלם מס שנתי בגובה 60,000 רובל נוספים למס הקודם.

לא ברור מהדו"ח ממתי שלט הצאר על ייצור ושיווק הוודקה והאם זאת תופעה חדשה. מידע משלים מספר אקדמי (Schard, 2014) מלמד שכבר במאה ה-16 הבין הצאר הרוסי איזואן ה-3 את הפוטנציאל הכלכלי של הוודקה הן בתוך רוסיה (העשרת הקופה מצרכנות מקומית) הן מחוץ לרוסיה (העשרת הקופה מייצוא) והכריז על מונופול מדינתי בכל הקשור לייצור ושיווק הוודקה. בנו, איזואן הרביעי פתח את רשת מסבאות הצאר בהם אנשים בילו בנעימים ואשר העבירו רווחים נאים לקופת בית המלוכה במשך כמה מאות שנים.

הדו"ח לא מציין את הסיבה למונופול הצאר על הוודקה ולא מלמד על חשיבות העיסוק בוודקה בפוליטיקה ובכלכלה הרוסית. במחקר של Schrad (2014) נמצא שכשליש מהכנסות המדינה בסוף המאה ה-19 הגיעו ממיסים הקשורים לוודקה. משמע, בלי מיסים הקשורים לייצור ושיווק של וודקה, תפקוד המדינה היה יורד בצורה דרסטית, או שלא היתה מתפקדת כלל.

הדו"ח קושר בין וודקה לכלכלה ופוליטיקה – מתאר את כוח הכפייה הפוליטי והטוטלי שהיה לצאר שהשתמש בוודקה (1) כאמצעי גיוס כספים לקופת הצאר: האיכרים העבירו לצאר 60,000 רובל בנוסף לסכום ששולם בעונה הקודמת (2) הצאר קשר בין וודקה לפוליטיקה וערער על אפקטיביות המשלחות הזרות שבאו לנהל עמו משא ומתן. בדו"ח הדני מוזכרת התניה: לא תשתה, לא תוכל לנהל מו"מ פוליטי או כלכלי, כי כל האירועים הפוליטיים התחילו אחרי שתייה כבדה של אלכוהול: "for all the most serious questions are decided after drinking bouts" מעבר לכך, היה ברור שאם לא ילך למסיבה, הוא ייתפס כמתנגד לצאר ולא יוכל להשיג את היעדים לשמם של אותו המלך הדני: "for a foreign envoy of this kind, a drinking party is a great disaster: if he participates in them, then he ruins his health; if he avoids them, he becomes objectionable to the Tsar". גם ההחלטות הפוליטיות נגזרו במהלך מסיבות שתייה